

INTRODUKTION

Uppgift 2 i kursen PEA001 (Pedagogik: Lärarrollen och myndighetsutövning 7,5 hp) handlar om vad som är högskolans uppdrag, och vad det innebär för lärarrollen. I uppgiften kan ingå att "identifiera något som handlar om högskolans uppdrag och som skulle vara värt att utveckla", och/eller att betrakta "lärarrollen och myndighetsutövningen utifrån olika ramfaktorer" (muntliga instruktioner vid kursträffen 2017-11-13).

Så som jag tolkar uppgiften kan jag antingen välja att göra en 'bred och grund' presentation av högskolans uppdrag, eller att göra en 'snäv och djup' genomgång där jag fokuserar på ett avgränsat deluppdrag. I denna presentation, som har formen av en poster, presenteras inledningsvis högskolans tre huvuduppgifter och några centrala ramfaktorer. Därefter fokuserar jag på ett begrepp som har kommit få en central ställning i högskolans verksamhet, nämligen begreppet 'hållbarhet'.

Högskolans uppdrag beskrivs i inledningen av högskolelagen (1992:1434) och preciseras ytterligare i högskoleförordningen (1993:100). Såväl högskolelagen som högskoleförordningen anger också ett antal ramfaktorer som specificerar hur högskolan ska utföra sitt uppdrag. Även andra lagar och förordningar, till exempel förvaltningslagen (1986:223) och diskrimineringslagen (2008:567) styr avgränsade delar av högskolans verksamhet.

HÖGSKOLANS UPPDRAG

Staten ska enligt första kapitlet i högskolelagen (2 §) anordna högskolor för (1) utbildning och (2) forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete. Dessutom ingår det i högskolans uppgift att (3) "samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta". Dessa tre huvuduppgifter kommer i fortsättningen att kallas för *utbildningsuppgiften*, *forskningsuppgiften* och *samverkansuppgiften* (som också ofta kallas "tredje uppgiften").

I 5 § ges ytterligare några uppdrag: Högskolorna skall i sin verksamhet "främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa", "iaktta och främja jämställdhet mellan kvinnor och män" samt "aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan". Högskolorna bör också "främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden". Kanske kan 5 § uppfattas som en 'fjärde uppgift', men min tolkning är snarare att den ska ses som en precisering av de tre huvuduppgifterna, inte minst samverkansuppgiften. En annan möjlig tolkning är att 5 § inte ger nya eller preciserade uppgifter, utan specificerar ett antal ramfaktorer för de tre huvuduppgifterna. Alltså föreskriver 5 § *på vilket sätt* högskolan ska utföra utbildningsuppgiften, forskningsuppgiften respektive samverkansuppgiften. Den tolkningen innebär att utbildning, forskning och samverkan ska ske på ett sådant sätt att (till exempel) en hållbar utveckling främjas.

Förutom vad som sägs i 5 § innehåller högskolelagen ytterligare några bestämmelser om hur högskolan ska utföra sitt uppdrag. Dessa bestämmelser presenteras och diskuteras under rubriken Ramfaktorer. Begreppet 'hållbar utveckling' återkommer vi till senare.

RAMFAKTORER

I första kapitlet i högskolelagen (3 §) sägs att verksamheten skall bedrivas så att det finns ett *nära samband mellan forskning och utbildning* och att *vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas*. Enligt 4 § ska verksamheten avpassas så att en *hög kvalitet nås* i utbildningen och forskningen, och att *de tillgängliga resurserna ska utnyttjas effektivt* för att hålla en hög kvalitet i verksamheten. Vidare sägs att *kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna*, att *studenterna skall ha rätt att utöva inflytande över utbildningen* och att *högskolorna skall verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen*. Allmänna principer som ska gälla för forskningen är enligt 6 § att *forskningsproblem får fritt väljas*, *forskningsmetoder får fritt utvecklas* och *forskningsresultat får fritt publiceras*. I praktiken är det dock så att denna frihet villkoras av förutsättningarna för att få anslag för den forskning man vill bedriva. Den styrning som staten indirekt utövar över forskningen genom de olika forskningsråden (se nedan) är ganska omfattande.

7-18 §§ innehåller bestämmelser om hur utbildningen ska organiseras i olika nivåer (grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå) och bestämmelser om (rätten att utfärda) examina på olika nivåer. Dessa bestämmelser preciseras i högskoleförordningen, inte minst genom centralt fastställda examensbeskrivningar för såväl generella examina (högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen, masterexamen, licentiatexamen och doktorsexamen) som yrkesexamina. Utöver vad som sägs i högskolelagen och högskoleförordningen sker den direkta statliga styrningen av högskolans verksamhet genom årliga regleringsbrev och genom storleken på och fördelningen av anslag för grundutbildning och forskning. Dessutom finns en tillsynsmyndighet för högskolans verksamhet, Universitetskanslerämbetet (UKÄ). På ett mer indirekt plan styrs verksamheten, främst forskningen, också av statliga forskningsfinansierare som Vetenskapsrådet, Vinnova, Forte och Formas.

Att de olika ramfaktorerna påverkar verksamheten i mycket hög grad är lätt att se. Som exempel från Högskolan i Gävle (HIG) kan nämnas att en vice rektor för kvalitet nyligen utsågs av rektor. Vice rektor för kvalitet är ordförande i högskolans kvalitetsråd, vars övriga medlemmar är prorektor, vice rektorerna för hållbar utveckling respektive forskning, högskolans kvalitetssamordnare, ordförandena i utbildnings- och forskningsnämnden respektive forskarutbildningsnämnden, akademiernas kvalitetssamordnare samt en studeranderepresentant. Kvalitetsfrågor diskuteras regelbundet på olika nivåer i organisationen, till exempel på ämnesgruppsmöten, avdelningsmöten och akademimöten. Med få undantag är det kvaliteten i utbildningen som står i fokus, vilket kanske inte är så förvånande med tanke på hur stor del av verksamheten vid HIG som handlar om utbildning. (I den mån kvalitet i forskningen diskuteras så 'mäts' kvalitet i kvantitativa termer som antal publikationer, antal citeringar, 'impact factors' och antal miljoner kronor i extern finansiering.)

För att främja jämställdhet mellan kvinnor och män finns en samordnare för lika villkor och en strategigrupp som, utgående från högskolans jämställdhetsplan och likabehandlingsplan, ska driva och utveckla frågor rörande lika villkor. Strategigruppen ska inte bara arbeta med jämställdhet och genus, utan också frågor som rör de andra diskrimineringsgrunder som anges i diskrimineringslagen: etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och könsidentitet, ålder samt funktionshinder.

Även om begreppet som 'kvalitet' och 'lika villkor' har en mycket central betydelse för högskolelärarrollen, så vågar jag påstå att inget av dem för närvarande har lika stor betydelse som begreppet 'hållbar utveckling', som diskuteras i nästa avsnitt.

HÅLLBAR UTVECKLING

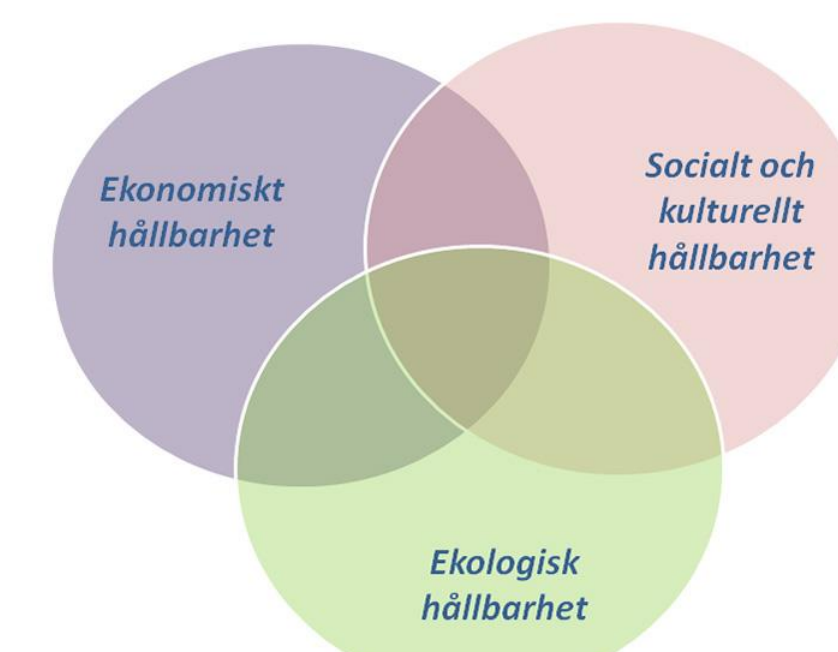
Enligt högskolelagen (1 kap 5 §) ska alltså högskolan i sin verksamhet främja en hållbar utveckling, och med det menar lagstiftaren att "nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa". Hållbarhet är ett begrepp som HIG verkligen har tagit fasta på. Högskolans verksamhetsidé är att sätta människan i centrum och utveckla kunskapen om "en hållbar livsmiljö", och högskolans vision är att ha en "ledande position inom utbildning och forskning för en hållbar livsmiljö för människan". För att förverkliga visionen finns ett särskilt råd för hållbar utveckling, varje akademi har egna miljösamordnare, och högskolan har, åtminstone till helt nyligen, haft en vice rektor för hållbar utveckling. Högskolan använder ett miljöledningssystem för att samordna arbetet för hållbar utveckling "ekologiskt (miljö), socialt (arbetsmiljö för personal och studenter) och ekonomiskt (kvalitet)". Viktiga komponenter i miljöledningssystemet är högskolans miljöpolicy, genomförande av miljöutredningar och miljövisioner och certifiering enligt ISO 14001. Ett par jämförelser kan, även om det givetvis inte kan dras alltför stora växlar på dem, ge en fingervisning om den betydelse som begreppet tillmätts.

- I högskolans *Plattform för Strategi 2020* nämns olika varianter på begreppet 'hållbar' (hållbar livsmiljö, hållbar samhällsutveckling, hållbarhet, hållbar arbetssituation) elva gånger. Begreppet (hög) 'kvalitet' nämns sju gånger och 'jämställdhet' och 'lika villkor' nämns en gång vardera.
- Såväl kvalitet och lika villkor som hållbar utveckling före-kommer ofta på dagordningarna för såväl akademimöten som avdelningsmöten på ATM, men av dessa tre är det endast hållbar utveckling som är en stående punkt.

Hållbarhetstanken genomsyrar alltså i princip all verksamhet på HIG, och sätter därigenom sin prägel på lärarrollen i mycket hög grad. Med tanke på detta kan man tycka att det är av stor betydelse att hållbarhetsbegreppet är klart definierat. Så vad menar man på HIG med hållbar utveckling? På högskolans hemsida hänvisas till högskolelagen och den definition (Brundtlandkommissionen, 1987) "som innebär att utvecklingen ska tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov". Detta hänger ihop med en helhetsyn på hur de olika delarna av hållbarhet samverkar inom jordens gränser. Det konkreta arbetet med hållbar utveckling brukar delas in i *ekologisk, social och ekonomisk* hållbarhet samt *helhetssyn* (mina kursiveringar).

Här vaknar mitt intresse som lärare och forskare i besluts-, risk- och policyanalys. Begreppet verkar nämligen vara ett flerdimensionellt begrepp med åtminstone tre huvudkomponenter. Vi ska i nästa avsnitt återkomma till vad det innebär, men låt oss först fundera på *vad* det egentligen är som är hållbart? Ibland verkar begreppet användas om "utvecklingen", men ibland verkar det snarare användas om själva "samhället" eller "livsmiljön". Rent språkligt verkar det mest rimligt att det är *utvecklingen* som kan och ska vara hållbar. (På engelska används termen 'sustainable development'. Ordet 'sustain' kan översättas med 'upprätthålla', 'klara av', 'hålla ut', och 'sustainable' kan då översättas 'möjlig eller upprätthålla eller vidmakthålla' eller rent av 'uthållig'.) Samtidigt verkar det praktiskt att kunna använda begreppet om 'samhället' eller 'livsmiljön' som sådan, så att det till exempel är *samhället* som är (mer eller mindre) hållbart. Begreppet 'hållbar utveckling' skulle då kunna syfta på en utveckling som leder från ett 'mindre hållbart' till ett 'mer hållbart' samhälle.

Oavsett om begreppet 'hållbar' används om en utveckling, ett samhälle eller en livsmiljö så tyder mycket på att det är ett *komparativt* begrepp, i och med att man verkar kunna tala om olika grader av hållbarhet: En utveckling eller en livsmiljö kan tänkas vara mer eller mindre hållbar än en annan. I det avslutande avsnittet kommer jag att argumentera för att hållbarhet kan betraktas som ett så kallat *mellanbegrepp*.

HÅLLBARHET– ETT MELLANBEGREPP?

Som konstaterades i föregående avsnitt är används hållbarhetsbegreppet som ett komparativt begrepp, och samtidigt är det ett flerdimensionellt begrepp som består av de tre huvudkomponenterna ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Tillämpningen av begreppet verkar alltså förutsätta ett förfarande som är analogt med flerdimensionell beslutsanalys, där skillnader i ett avseende (en dimension) vägs mot skillnader i något annat avseende för att komma fram till en helhets- eller totalbedömning eller -värdering. Det är lätt att föreställa sig att begreppet och dess tillämpning rymmer många intresse- och målkonflikter, där det som är bättre i ett avseende (exempelvis ekologisk hållbarhet) kan vara sämre i ett annat (exempelvis ekonomisk hållbarhet). En åtgärd som leder till ökad ekologisk hållbarhet kanske samtidigt ger minskad ekonomisk hållbarhet, eller en åtgärd som syftar till ekonomiskt hållbar utveckling kanske ger en socialt ohållbar utveckling.

Jag skrev i förra avsnittet att det borde vara viktigt med en klar "definition" av begreppet hållbarhet. I själva verket tror jag att detta begrepp är ett så kallat mellanbegrepp som inte kan ges en klar och entydig definition i ordets vanliga bemärkelse. Dess 'betydelse' ges just av dess egenskap att, genom att befinna sig mellan två begreppsliga nivåer, koppla ihop deskriptiva *grunder* för hållbarhet med normativa *följder* av att något är (mer eller mindre, eller inte alls) hållbart. Inte minst inom juridiken finns det gott om exempel på mellanbegrepp: 'medborgarskap', 'ägarskap', 'samhällsnytt', 'arbetsvärde' och 'likvärdigt arbete' (se till exempel Odelstad 2017 för en introduktion till teorin om mellanbegrepp och några av exemplen) är bara några exempel. Problemet är att hållbarhetsbegreppet (i likhet med många andra mellanbegrepp) i olika policier, till exempel lag- och förordnings-texter eller strategidokument, ofta används på ett sätt som verkar utgå från att det har en fastlagd och allmänt accepterad betydelse. Ofta saknas insikt om att det inte finns någon 'metod' för att avgöra om och i så fall hur hållbart något är, utan detta är föremål för analys, argumentation och bedömning som kräver svåra avvägningar mellan olika hållbarhetsdimensioner. Givetvis kan och ska sådan analys och argumentation så långt det går baseras på empiri och god vetenskap, men den kräver fortfarande värdering av fakta, svåra avvägningar och komplicerade bedömningar, och därmed ett visst mått av 'subjektivitet'. Saken kompliceras ytterligare av att åsikterna om vad som är en hållbar utveckling eller ett hållbart samhälle i ett visst avseende ibland kan gå vitt isär. Ger en satsning på ett stort antal vindkraftverk utspridda över hela landet bättre förutsättningar för ekologiskt, socialt och/eller ekonomiskt hållbar utveckling än en satsning på ett fåtal storskaliga kärnkraftverk? Ger ökade inkomstskillnader, eller tvärtom minskade inkomstskillnader, en ekonomiskt hållbar utveckling? Leder en ökad statlig inblandning i ekonomin, eller tvärtom minskad, till en ekonomiskt hållbar utveckling? Ger ökad migration och rörlighet för människor, eller tvärtom minskad, bättre förutsättningar för en ekonomiskt och/eller socialt hållbar utveckling? Svaren på dessa frågor är åtminstone till viss del föremål för bedömningar som kan skilja sig väldigt mycket åt från person till person. En mer djupgående analys av hållbarhet som mellanbegrepp tror jag skulle vara mycket intressant, och förhoppningsvis klargörande, att genomföra. Avslutningsvis passar jag på att notera att det finns flera intressanta beröringspunkter mellan ämnena pedagogik och BRP, som jag också gärna skulle vilja titta närmare på vid tillfälle.

REFERENSER

- [Högskolelagen](#) (1992:1434)
[Högskoleförordningen](#) (1993:100)
[Förvaltningslagen](#) (1986:223)
[Diskrimineringslagen](#) (2008:567)
Universitetskanslerämbetet: [Om de lagar och regler som styr statliga universitet och högskolor](#). [2018-01-04]
Högskolan i Gävle: [Samordnare för lika villkor](#) [2018-01-04]
Högskolan i Gävle: [Jämställdhetsplan](#) [2018-01-05]
Högskolan i Gävle: [Likabehandlingsplan](#) [2018-01-05]
Högskolan i Gävle: [Vad är hållbar utveckling på Högskolan](#) [2018-01-05]
Högskolan i Gävle: [Rådet för Hållbar utveckling](#) [2018-01-05]
Högskolan i Gävle: [Plattform för Strategi 2020](#) [2018-01-04]
Odelstad, J. (2017). [Likvärdigt arbete och teorin om mellanbegrepp](#). Gävle: Högskolan i Gävle.